

Landbrug i Nationalpark Sydfyn

Landbrugserhvervet er i sagens natur bundet til området og kan ikke umiddelbart undslippe de restriktioner, der i et eller andet omfang må forventes at følge med en nationalpark. Samtidig må lodsejere stå for, hvor almenvellet og interesseorganisationer mener, at naturen skal udfolde sig, eller hvilken dagsorden de nu end ønsker at stræbe efter.

Andre virksomheder kan som hovedregel vælge at flytte virksomheden, hvis rammevilkårene i lokalområdet bliver forringet betydeligt. I den sammenligning kommer jordbrugserhvervene til at stå ganske sårbart overfor restriktioner på brugen af jorden.

Frivillighed

Gennemførelse af aktiviteter i en eventuel nationalpark bør grundlæggende baseres på frivillighed, hvilket også klart fremgår af Nationalpark Sydfyns officielle hjemmeside under formålsbeskrivelsen (Nationalpark Sydfyn, 2009).

Aktiviteter, der i sig selv er økonomisk bæredygtige må forventes at kunne etableres uden yderligere udfordringer, såfremt aktiviteten er i overensstemmelse med den enkelte lodsejers driftsformål. Disse aktiviteter vil typisk blive etableret uanset om der er tale om et nationalparkområde eller ej.

Aktiviteter, der enten ikke er økonomisk bæredygtige, eller strider mod lodsejerens driftsformål, vil typisk rumme en indbygget konflikt. For eksempel vil etablering af et vådområde på vandløbsnære arealer kunne være økonomisk bæredygtigt, hvis kompensationen er tilstrækkelig, men uforeneligt med driftsformålet som følge af fx harmoniproblemer eller omvendt.

Den potentielle konflikt i forhold til aktiviteternes økonomiske bæredygtighed er en relativ størrelse. Hvis der er tilstrækkelig betalingsvillighed, er der ingen konflikt. Hvis der er tale om aktiviteter som lodsejeren ikke selv ønsker, men som samfundet efterspørger og kun vil betale delvist for, opstår konflikten.

Der skal ikke herske tvivl om at landbruget gerne producerer de ydelser samfundet måtte efterspørge i et nationalparkområde. Der bør ligeledes ikke herske tvivl om, at når nationalparkideen baseres på frivillighed, kan aktiviteten kun gennemføres såfremt ydelsen prissættes korrekt. Det bunder i det faktum, at lodsejeren som udgangspunkt lever af den værdiskabelse, der kan genereres gennem den faste ejendom. Dette til forskel fra ikke-lodsejere i nationalparkområdet, der i denne sammenhæng må betragtes som "gratister".
f opgaver.

Lodsejeren har både interesse i, og i nogle tilfælde lovbundne krav til, at bevare og udvikle de naturområder der findes på ejendommen. Men når der skal etableres **mere eller bedre** natur, er der tale om en ny ydelse.

For at holde en sådan udbudsmodel simpel at administrere bør der naturligvis etableres et standardiseret set-up med simple, ensartede skemaer målrettet de forskellige ydelser.

Samfundet kan selvfølgelig også forbeholde sig ret til at forkaste alle indgivne tilbud.

Hvis samfundets betalingsvillighed for ydelsen ligger under de indgivne bud, og aktiviteten alligevel ønskes tvunget gennemført, bliver konsekvensen, at lodsejeren skal betale for de ydelser samfundet ønsker. Det er ensbetydende med at samfundet påfører lodsejeren et økonomisk tab, hvilket er klart uacceptabelt.

Hvorfor skal en lodsejer, der i øvrigt betaler ejendomsskat, levere en ydelse alle vil have, men ingen vil betale den reelle pris for?

Fordele og ulemper ved en nationalpark

Det er uklart hvad man får hvis man siger ja – qua miljøministerens beføjelser i nationalparkloven. Det er dog forholdsvis enkelt at se, at der vil være fordele ved at kunne brande sig med at drive virksomhed i en nationalpark. Ikke alle vil kunne drage nytte af disse fordele, men problemet er ikke at få øje på fordelene, men derimod uvisheden over de konsekvenser som måske/måske ikke vil ændre de rammer, hvori der fremover skal drives jordbrugserhverv, når det er naturen, der skal prioriteres.

Et af udpegningsgrundlagene for nationalparken er herregårdslandskabet. Som følge heraf kunne en positiv følgeeffekt af at ligge indenfor nationalparkens afgrænsning være midler, såvel økonomisk som fx viden til projekter, der understøtter brugen/formidlingen af herregårdene eller nationalparken på ejendomsniveau (Frellesvig et. Al., 2009).

Af nationalparkens hjemmeside fremgår det at:

"Gevinsten for den enkelte landmand ved en nationalpark ligger i øgede støttemuligheder og en diversificering af virksomheden. Landmændenes interesse i at udnytte mulighederne og dermed nationalparkens muligheder for at opnå frivillige aftaler, vil alt andet lige være størst i de områder, der afvander til øhavet, og hvor den fremtidige landbrugsproduktion forventes at blive underlagt nye reguleringer som følge af vandrammedirektivet."

I nationalparker, hvor det kun er en del af arealerne, der drives ekstensivt, fremgår det at målet er flere områder, der drives på denne måde, eller at der alternativt omlægges til økologisk drift.

Nationalparkfonden Thy arbejder ligeledes frem imod at indgå aftaler om, at de områder i parken, der drives med konventionelt landbrug (ca. 200 ha) skal omlægges til en ekstensiv drift, der vil komme naturen og dens spredning i parken til gode.

Der må altså forventes et vist "pres" fra en kommende nationalparks side overfor de private ejere af landbrug i forhold til at omlægge til mere ekstensiv eller økologisk drift for land-bruget og naturnær drift med hjemmehørende arter for skovbruget.

I en enkelt af de ovenstående nationalparker (Parc Naturel Régional du Périgord-Limousin) omtales direkte industri indenfor områdets grænser, som en vigtig del af områdets identitet. Det antydes dog, at kommende industri indenfor parken skal indstille sig på lidt skrappe regler end de "gængse", især i forhold til forurening og affaldshåndtering, hvis de ønsker tilladelse fra parken til at etablere sig. Ligeledes fra den franske national-park, fremgår det, at bønder og jægere i udgangspunkt var utilfredse med etableringen af en nationalpark, men at de siden er blevet glade for den, idet de efterfølgende har fået en større betaling for deres produkter (Kvistgaard Consult, 2005).

Hvorvidt det gælder alle bønder og jægere skal være usagt, men området er kendt for sine specialfremstillede og egnsspecifikke landbrugsprodukter og det virker overvejende sandsynligt at netop specialprodukter, der i forvejen markedsføres fra en specifik egn vil kunne drage fordel af at brande sig med at være produceret i en nationalpark.

Differentiering af produktionen

At der også er en trend i Danmark for egns- og specialproducerede landbrugsvarer ses både i supermarkederne og af de mange fødevaremarkeder, der skyder op rundt om i landet og som har øget deltagelse af såvel udstillere som publikum år for år. Efter en længere årrække, hvor alt har skullet være discount, er der stille og roligt opstået en modbevægelse, hvor forbrugeren er villig til at betale for produktets unikke historie/bæredygtighed og hvor sporbarhed giver varen en merværdi (Pine & Gilmore, 1999). Dog udgør discount-segmentet langt størstedelen og discountsegmentet er pt. i størst vækstform på grund af den finansielle krise.

I kølvandet på finanskrisen er discount segmentet igen i vækst og i det sydfynske tilsiger den lokale husstands indtægt ikke et stort forbrug af produkter i den dyre ende af prissegmentet.

Der imod må det forventes at den sydfynske forbruger ønsker et bredt udvalg af alle fødevarer og ikke kun vil støtte få lokale produkter.

Fordelen ved specialproducerede fødevarer eller omlægning til specialproducerede føde-varer i en kommende nationalpark er muligheden for at søge midler til omlægning og ikke mindst markedsføring. Langt fra alle vil dog have mulighed for eller incitament til at skifte fra en markeds orienteret produktion til en egns- eller specialproduktion.

I det omfang en landmand forlader sin normale afsætnings kanal, eller sit andelselskab som medejer, står pågældende producent helt alene på markedet uden støtte fra fællesskabet til markedsføring eller til afdækning af markeds risici.

Samtidig forlader landmanden også retten til den kapital opbygning der sker i fællesskabet.

For de landmænd, hvor traditionel produktion af landbrugsprodukter udgør en mindre del af omsætningen, vil der måske være mulighed for gode, ved at tage kontakt til national-parken om at indgå en aftale for driften/brugen af jorderne, men for andre landmænd med en stor markedsorienteret vareproduktion, vil der formentlig ikke være meget at hente ved at blive indlemmet i en nationalpark. Der er formentlig ikke et marked for konventionelle

produkter til en højere pris, bare fordi de er blevet produceret i en nationalpark. Skal der tages en højere pris for et produkt uanset om det er mel, grise eller mælk, så kræver det en særlig historie og der er sædvanligvis en forventning om ekstra kvalitet. Kan man som landmand fortælle en særlig historie om sine produkter, vil der være en øget mulighed for at afsætte produkter til forbrugere og detail-led indenfor nationalparken, samt til det nationale marked udenfor parken.

Etablering af flere forskellige produktioner i nationalpark området vil kræve flere forskellige afsætnings kanaler. Der er kun landmændene til at finansiere dette samt til at påtage sig den finansielle risiko

Finanskrisen har vist, at lokalt forankret produktion og forarbejdning af specialprodukter er svært. De økonomiske rammevilkår i forhold til den omsætning, der reelt kan etableres er for ringe. Der er således en overvejende risiko for, at det er at stikke folk blå i øjnene at hævde, at gårdbutikker kan generere en væsentlig meromsætning.

Det er i den sammenhæng en styrke, at erhvervet nyder godt af at deltage i de store andelsbaserede afsætningskanaler. Fx er fælles deling af øgede transportomkostninger til/fra mindre øer, noget nær den eneste overlevelsesmulighed, når det kommer til produktion af ferskvarer. Med mindre der med nationalparken gives støtte, som ellers ville kunne betragtes som konkurrenceforvridende, vil en nationalpark ikke kunne ændre herpå.

Hvis der etableres relevante støtteordninger, vil det for de omfattede virksomheder kunne være positivt. Disse vurderes dog at udgøre et ubetydeligt mindretal.

Som sådan vil nationalparken ikke kunne stille krav til producenter i parken, men kommunerne bag parken og ikke mindst grønne interesse organisationer vil kunne stille krav eller lægge pres på at få ændret reglerne for produktion af fx fødevarer, treprodukter og måske endda måden der drives jagt på indenfor nationalparkområdet. Der kan også stilles spørgsmålstejn ved om graden af unikhed vil falde, efterhånden som antallet af nationalparker stiger?

Med hensyn til energi produktioner f. eks biogas eller energipil er den spredte struktur i det sydfynske en åbenbar hindring. Øerne har en åbenbar fragtomkostning i det omfang at produktionen ikke afsættes lokalt og den lidt tynde og spredte pladsering af husdyrbrugene hindrer en optimal biogas produktion i større stil.

Ved energi produktioner bør der tænkes lokalt og alternativt !

Begrænsninger

Det er tidligere set, at der fra national side er lovet regler, der kun vil have mindre betydning for landbrugserhvervet, hvorefter det har vist sig at have omfattende følger og som regel uden udsigt til nogen form for kompensation for de pålagte restriktioner. Natura 2000 og dyrkningsfri 2 m bræmmer er to eksempler, et andet kunne være bl.a. Danmarks Naturfredningsforenings "ramaskrig" da de tvungne braklagte marker blevet frigivet til fornyet genopdyrkning i 2008/09.

På intet tidspunkt var der tale om naturarealer, men derimod dyrkningsegne arealer, der blev taget ud af drift for at sikre fornuftige priser på verdensmarkedet, da fødevarerproduktionen blev så stor, at der blev opbygget store lagre. Da lagrene var reduceret og der sam-

tidig skete et fald i produktionen af fødevarer på verdensplan, blev landmænd bedt om at tage markerne i brug igen for at kunne øge produktionen af fødevarer.

Der er helt sikkert områder som i den mellemliggende tid havde udviklet sig til § 3-natur, men udmeldingen fra DN var meget lidt konstruktiv, hvis det var deres håb/mening at der blev taget landbrugsjord fra til at forblive natur. Det skulle udelukkende være på frivillig basis, og uden nogen form for kompensation fra det omgivende samfund til den/de landmænd der skulle lægge jord til den "nye" fantastiske natur, som ville komme såvel samfundet som naturen til gode. Det ville have været et eklatant eksempel på erstatningsfri regulering, som ville have ramt helt tilfældigt, og dermed bidraget til faldende accept og forståelse for EU støtteordningerne.

Indskrænkning af ejendomsretten

Den private ejendomsret har gennem en lang årrække været udsat for et pres. Privat ejendomsret opfattes i denne sammenhæng ikke alene som ejerskabet af jorden, men også friheden til at kunne bestemme over arealdriften/produktionsformen.

Presset har både bestået i øgede krav om offentlighedens adgang til skove- og naturarealer gennem ændringer i Naturbeskyttelseslovens adgangsregler og statslige/EU baserede begrænsninger på arealanvendelsen. Krav der primært begrundes med miljøhensyn. Her kan nævnes:

- 2 m dyrkningsfri bræmmer op til naturlige eller beskyttede vandløb
- Habitat- og Fuglebeskyttelsesdirektivernes konsekvenser ift. markdrift, husdyrproduktioner eller skovdrift ¹).
- Ved MVJ-arealer/aftaler i N2000 områder, er der en risiko for at EU-krav "fanger" lodsejeren, sådan at de regler aftalen blev indgået under, ikke længere er gældende, når aftalen udløber eller skal opsiges. Tilsvarende krav, der overtrumfer national lov, kunne risikere at opstå efterfølgende, hvis det pludselig kommer frem, at danske nationalparker skal overholde de krav, som kan stilles via IUCN, som har defineret de internationale retningslinjer for udpegningen af forskellige typer af nationalparker.
- Begrænsninger i arealdriften som følge af "indsatsplaner" for grundvandsbeskyttelse
- Beskyttelseslinjer, fx strandbeskyttelseslinjen, hvor dog bygninger der er nødvendige for driften af land- og skovbrugsejendomme mv., i de fleste tilfælde er undtaget
- Sædskiftemæssige begrænsninger i markdriften gennem efterafgrøder mv.

En nationalpark kan med rette ses som et ekstra element i denne udvikling. Komplexiteten er så stor, at de færreste på forhånd kan gennemskue de langsigtede konsekvenser. Det er med andre ord uklart, hvad det er man siger ja/nej til.

¹ Begrænsninger som følge af Habitat- eller Fuglebeskyttelsesdirektiver sker som udgangspunkt efter kompensation ud fra "tabt handelsværdi". Det er dog yderst problematisk, at tidsforskydelsen fra en aktivitet anmeldes til kompensationen er udmålt og accepteret at både lodsejer og myndighed kan være ekstremt lang (> 5 år).

Adgangsret

De fleste borgere kan i tilstrækkeligt omfang få tilfredsstillet deres behov for naturoplevelser gennem "passiv" anvendelse af naturen via vandreture på veje, stier mv. gennem Naturbeskyttelseslovens regler for de private skove og arealer:

- ⌚ Færdsel, herunder cykling og ophold fra kl. 6 til solnedgang på stier og veje er til-ladt.
- ⌚ Hunde i snor er tilladt.
- ⌚ Indsamling af bær, svampe, mos og blomster m.m. fra vej og sti til eget brug er til-ladt.
- ⌚ Ophold er tilladt 150 m fra driftsbygninger og beboelse.

Disse suppleres med en væsentlig øget adgangsmulighed på offentligt ejede skov- og naturarealer. For langt størstedelen af befolkningen tilgodeser de almindelige adgangsregler uden problemer det grundlæggende behov.

Et mindretal af befolkningen med professionel eller hobbybetonet interesse i biologi/natur/friluftsliv ønsker yderligere adgang til privatejet skov- og natur. De få bruger henvisningen til "krav fra den brede befolkning" til at tilgodese egne interesser. Der er ikke lovhjemmel til at færdes på private produktionsarealer eller ved størstedelen af den § 3 beskyttede natur i Danmark. Med forskellige argumenter spændende fra ønsket om større kontrol med jordbrugets drift af naturarealer for naturens "egen skyld", til øget adgang for at opnå flere eller bedre oplevelser, er der gennem de seneste 15-20 år rejst et stigende antal krav overfor landbruget.

Der tegner sig et mønster, som indikerer, at en række af de mere vidtgående krav, alene har været bragt på banen for opnå mindre kontroversielle mål i forhandlingerne. Der tænkes her på fri fladefærdsel og natfærdsel i private skove eller langs ledelinjer i dagtimerne (Friluftsrådet, 2009). Populært kaldet "salami-metoden", se også nærmere herom under afsnittet om "Afgrensning af nationalparkområdet" med erfaringerne fra Mols og Thy. Det er pt. uklart om Friluftsrådet officielt har frafaldet disse krav.

Mange af interesseorganisationerne bag Friluftsrådet, og Friluftsrådet selv, støtter oprettelsen af nationalparker bredt set. Det må således antages, at de forhandlingstekniske initiativer, der har fundet anvendelse i det politiske pres på at give offentligheden øget adgang gennem de generelle adgangsregler, også vil finde anvendelse i forbindelse med udformningen af en eventuel nationalpark på Sydfyn. Det vil virke ganske unaturligt hvis ikke Friluftsrådet o.a. vil forsøge at benytte denne proces til at stille øgede krav til adgang, og dermed et øget pres på ejendomsretten indenfor nationalparkområdet.

Ejendomsretten under pres

Der er en tendens til at opfatte skov og natur som et fælles gode, selvom ejendomsretten i udgangspunktet er veldefineret. Den tidligere omtalte oplistning af yderligere krav til befolkningens generelle adgangsret jf. Friluftsrådet mv., er et klart eksempel her på. Disse ønsker rettes fra de mange mod de få, og kan derfor relativt let få opbakning af større grupper.

Ejere af fast ejendom - uanset om det er et parcelhus, sommerhus eller en land- og skovbrugsejendom - ved ganske nøjagtigt hvor skellet af den faste ejendom ligger. På samme vis er en ejer af en personbil også helt klar over hvilken bil vedkommende ejer, og at vedkommende suverænt bestemmer, hvem der må anvende bilen.

Udgangspunktet i ejerskabet og de rettigheder, der følger med dette ejerskab, kan der dog peges på en række parallelle situationer, hvor man kunne rejse spørgsmål ved afgrænsningen af ejendomsretten, på samme vis som for offentlighedens adgang til skov- og naturområder:

- Hvorfor skulle der ikke være offentlig adgang til en parcelhushave, hvis ejeren gennem et halvt liv har skabt en perfekt have? Kunne denne have ikke fredes?
- Hvorfor skulle naboen eller alle andre ikke kunne bruge din bil når du ikke selv anvender den, eller få et lift, hver gang, der køres en tur til byen eller storcenteret?
- Hvorfor skulle sommerhuse ikke være offentligt tilgængelige, og stå åbne til fri afbenyttelse når ejeren ikke selv anvender huset eller låner det ud?

Økonomi

Nationalpark oplægget beskriver krav om mere sammenhængende natur. Dette vil give et øget pris pres på landbrugs arealerne. Dette pris pres øges specielt når det enkelte landbrug skal udbygges. Samtidig vil et nationalpark område med produktions former der afviger fra den gængse landbrugs produktion gøre en normal kreditforenings finansiering vanskeligere. Disse forhold vil på sigt indebære en fastlåst struktur og umuliggøre et normalt generationsskifte for landbruget.

Konklusion

Med kun to, helt nye, nationalparker i Danmark, er der ikke nogen tidligere erfaringer, som kan bruges til at forudsige, hvilke konsekvenser en nationalpark på Sydfyn vil få for land- og skovbrugserhvervet. Erfaringerne fra udenlandske nationalparker er der umiddelbart masser af, men måske lige bortset fra Holland, så er der oftest tale om udpegede arealer i områder med begrænset befolkningsgrundlag og som oftest i forvejen er forholdsvis ekstensivt drevet. Dette er forhold, som det ikke er muligt at overføre til Sydfyn, hvor der bor ca. 20.-23.000 mennesker i byer og på landet, og hvor der desuden er et omfangsrigt og ikke mindst intensivt land- og skovbrug indenfor undersøgelsesområdet for den kommende nationalpark.

Uden tidligere erfaringer og med retningslinjer for den kommende nationalpark, der omhandler bedre og mere natur så er det især for landbruget, der må forventes at ligge jorden til den mere natur.

Som følge af rammerne og interesseorganisationernes brug af "salami-metoden" i forhandlingsprocessen, er det yderst uigennemskueligt at vide, hvad man reelt siger ja til med udpegningen af en eventuel nationalpark. Det må antages at, hvis først det vedtages at etablere en nationalpark, vil summen af begrænsninger stige over tid og ikke kun begrænse sig til de begrænsninger, der i første omgang accepteres.

Tidligere erfaringer har gang på gang vist, at selv om det gentagne gange er blevet lovet fra politisk hånd, at en given lov eller tiltag ikke vil have andre omkostninger/afledte effekter end umiddelbart vurderet. Er det alligevel endt med at ramme landbruget som en omfattende erstatningsfri regulering, der rakte lang videre end det i udgangspunkt var blevet lovet/beskrevet, da aftalen blev indgået. Landbruget har derfor en helt naturlig skepsis i forhold til en kommende nationalpark på Fyn. Udpegningsgrundlaget og ikke mindst hensigten med parken og hvordan den vil påvirke området og de lokale erhvervsdrivende er generelt alt for usikkert.

Landbruget udgør et af hovederhvervene i undersøgelsesområdet. Derudover er en række andre liberale erhverv i alt er der 30 % liberale erhverv alene på Langeland og Ærø, som derved samlet set udgør en stor kompetenceklynge. De kan ikke bare lige flytte udenfor nationalparken, hvis det skulle vise sig at blive tæt på umuligt at drive en rentabel virksomhed, hvis/når reglerne for erhvervene skærpes væsentligt indenfor parken. Land- og skovbruget vurderes at være det største eksporterhverv i området og da nationalparken også skal fremme det lokale erhvervsliv, burde det være rimeligt at forvente at der blev tænkt nogle favorable vilkår for erhvervene ind i de kommende planer for området.

Alene udpegningen af en nationalpark vil øge forventningspresset fra offentligheden generelt til, hvilke ydelser, der er gratis adgang til. Dette behøves ikke at være et problem, for Land- og skovbruget producerer gerne alle de ydelser, som samfundet efterspørger, men under den forudsætning, at det er til den reelle driftsøkonomiske pris. Alternativet er, at land- og skovbruget skal betale for samfundets behov og det vil ingen andre brancher eller forretningsfolk indgå kontrakt på, hvorfor så forvente det af land- og skovbruget?

Vi skal derfor på det kraftigste anbefale at det sydfynske område ikke udpeges til nationalpark.

Bent Juul Sørensen
Marts 2010.